

UOT:78

**CAHANGİR CAHANGİROVUN XOR ƏSƏRLƏRİNİN
“DİRİJORLUQ” FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ***Məhərrəmov Səma Bəşir qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**Semameherremova74@mail.ru*

Xülasə: Azərbaycanın xalq artisti, görkəmli bəstəkar Cahangir Cahangirou (1921-1992) özünəməxsus parlaq yaradıcılığı milli musiqi mədəniyyəti tarixində önəmli yer tutur. C.Cahangirovun müxtəlif janrlarda yazdığı dəyərli əsərləri məzmununun aktuallığı, ifadəsinin səmimiyyəti, parlaq melodizmi ilə seçilir. “Azad”, “Xanəndənin taleyi” operaları, “Arazın o tayında” poeması, “Füzuli”, “Nəsimi” kantataları, “Sabir” oratoriyası və s. vokal, instrumental əsərləri həm professional musiqiçilər, həm də musiqisəvərlər tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. C.Cahangirovun vokal sənətinə, xüsusilə də xor sənətinə meyli, onun yaradıcılığında xor üçün yazılmış əsərlərin geniş yer tutması ilə müəyyənləşdirilir. Bununla əlaqədar bəstəkarın əsərlərindən dirijorluq fənnin tədrisində istifadə olunması üçün geniş imkanlar var.

Açar sözlər: bəstəkar, xor, dirijor, musiqi, janr

Ключевые слова: композитор, хор, дирижор, музыка, жанр

Key words: composer, chorus, music, genre, opera, performance

Qeyd edək ki, görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Cahangir Şirgəşt oğlu Cahangirov (1921-1992) Azərbaycan musiqi sənətinin inkişafında böyük rol oynamış sənətkarlardandır. C.Cahangirovun yaradıcılığı XX əsr milli musiqi mədəniyyətinin ümumi inkişafı axarında formalaşmışdır. Bəstəkarın opera, xor, kamera vokal və instrumental musiqi janrlarında bəstələdiyi əsərlər milli musiqi mədəniyyətimizdə mühüm yer tutur və mədəniyyətimizin tanıtılmasında böyük rola malikdir.

C.Cahangirovun yaradıcılığında xor musiqisi janrı əsas yer tutur. Bəstəkarın kantata və oratoriyaları Azərbaycan musiqisinə bu janrın yüksək nümunələri kimi qəbul olunur.

Bəstəkar, pedaqoq, xormeyster, Azərbaycan SSR Xalq artisti Cahangir Şirgəşt oğlu Cahangirov 1921-ci il iyun ayının 20-də Bakının Balaxanı kəndində fəhlə ailəsində anadan olub. İlk musiqi təhsilini o, Bakı Musiqi Texnikumunda almış və paralel olaraq Teatr Texnikumunu bitirmişdir. 1941-ci ildə C.Cahangirov Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq musiqisi şöbəsinə daxil olaraq dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəyovdan xalq musiqisinin əsaslarını öyrənmişdir. Daha sonra o, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsində təhsilini davam etdirərək 1951-ci ildə professor B.Zeydmanın bəstəkarlıq sinfini bitirmişdir. Bəstəkarlığa gedən yolun ilk yaradıcılıq sınaqlarında bir sıra mahnı və xor musiqisi yazan C.Cahangirovun Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli simaları Q.Qarayev, C.Hacıyev, S.Hacıbəyov, F.Əmirov kimi bəstəkarlarla daim təmasda olması, yaradıcılıq ünsiyyətinə qatılması həyatında dərin izlər salıb [1, s. 14-15].

Azərbaycan xalq artisti, tanınmış və istedadlı bəstəkar Cahangir Cahangirov Azərbaycan radiosu Dövlət xorunun bədii rəhbəri, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının mahnı və rəqs ansamblının rəhbəri, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının professoru, “Xor dirijorluğu” kafedrasının müdiri vəzifələrində çalışmışdır. Müxtəlif janrlara müraciət edən bəstəkarın yaradıcılığında vokal musiqisi, xüsusilə xor əsərləri mühüm yer tutur. Öz xalqının musiqisi ilə möhkəm bağlılıq, parlaq melodizm, milli lad-məqamlara, muğam guşələrinə istinad bəstəkarın yaradıcılıq üslubunu səciyyələndirən cəhətlərdəndir. Musiqi tədrisi və

ifaçılığı prosesində, konsert repertuarlarında geniş yer tutan bəstəkarın əsərlərinin öyrənilməsi hər zaman aktuallıq kəsb edən məsələlərdəndir.

Cahangir Cahangirov musiqi mədəniyyəti tariximizə xor musiqisinin dərin bilicisi, lirik melodiya müəllifi kimi daxil olmuşdur. Onun yaratdığı əsərlər bütün dünyada geniş şöhrət qazanmışdır.

C.Cahangirovun yaradıcılığı ilə tanışlıq onun musiqi irsinin çoxcəhətli olduğunu aydın göstərir, o, musiqinin müxtəlif janrlarında bir-birindən dəyərli əsərlər yaratmışdır.

Araşdırmalar göstərir ki, Cahangir Cahangirovun əsərlərində ideya məzmununu aktuallığı, ifadənin dolğunluğu, öz xalqının musiqisi ilə möhkəm bağlılığı, parlaq melodizm diqqəti cəlb edir. İnsanların fikir və hisslərinin nikbinliyi, gənclərimizin əmək rəşadəti, bayram şənliyi lövhələri, kölə halına salınmış xalqların azadlıq mübarizəsinin qəhrəmanlıq pafosu Cahangir Cahangirovun yaradıcılığında əsas yer tutur. Onun musiqisində obrazlı məzmunun zənginliyi öz qabarıq təəcəssümünü tapır, sadə və güclü hisslər açıq və səmimi, çox vaxt lirik-təhkiyə tərzində ifadə olunur.

Cahangir Cahangirov vokal, xüsusilə xor sənətinə meyili onun yaradıcılığında bu sahənin aparıcı rolunu müəyyənləşdirmişdir. Bəstəkarın musiqisinin bir çox xarakterik cizgiləri, ən əvvəl onun melodikasının xüsusiyyətlərindən doğur.

Təsədufi deyil ki, C.Cahangirov da xor sənətinə böyük maraq göstərir, dərinləndirən öyrəndiyi muğamların lad-məqam xüsusiyyətləri əsasında harmonik akkordlardan istifadə etməyə çalışırdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, artıq 30-cu illərdə Azərbaycan musiqisində böyük nailiyyətlər əldə olunur və bəstəkarlarımız opera əsərlərində möhtəşəm xor səhnələrini yaradıblar.

Xor kollektivlərinin yaradılmasında və onun repertuarının hazırlanmasında, ilk növbədə Ü.Hacıbəylinin əvəzsiz rolunu qeyd etmək lazımdır. Dahi sənətkar Azərbaycan milli musiqisinə uyğun olan harmonik üslubu işləmiş, bu məqsəd ilə bir neçə xalq mahnısını xor üçün çoxsəsli şəkildə köçürmüşdür.

Xor kollektivlərinin təşkili və formalaşmasında qazandığı böyük iş təcrübəsi C.Cahangirova dirijor pultu arxasında layiqli yer tutmasını şərtləndirdi.

Bəstəkar Cahangir Cahangirovun yaradıcılığı öz çoxşaxəliyi ilə seçilir. Bəstəkarın xor və instrumental musiqiləri, operaları, bir-birindən gözəl mahnıları var. Bunlara misal olaraq bəstəkarın xor musiqisi sahəsində maraqlı əsərlərindən “Arazın o tayında” poemasını (1949), 12 hissədən ibarət “Dostluq mahnısı” kompozisiyasını (1956), “Azad” (1957) və “Xanəndənin taleyi” (1978) operalarının xor nömrələrini, “Füzuli” (1959), “Nəsimi” (1973), “Sabir” oratoriyasını (1962), Süleyman Ələsgərovla birlikdə yazdığı odanı, onlarca xor miniatürələrini göstərmək olar. Sadalanan əsərlərdən xüsusilə “Füzuli” kantatası Cahangir Cahangirova böyük şöhrət gətirmişdir. O, kantatada böyük şairin möhtəşəm obrazını, onun daxili aləminin özünəməxsus təsirli və qəlboxşayan musiqi dili ilə açmışdır. Bütövlükdə üç hissədən ibarət olan kantata girişlə başlayır. Burada Füzuli dövrünün ab-havası və lirik fəlsəfi ideyası yüksək emosional tonda təəcəssümünü tapmışdır. Bunun üçün bəstəkar “Rahab” muğamından bacarıqla istifadə etmişdi. Ümumiyyətlə, kantatada Füzuli qəzəllərinin ruhu musiqi təəcəssümünü tapır. Eyni zamanda bəstəkar müxtəlif emosional vəziyyətlərin qarşılaşdırılması ilə dramatik inkişafa nail olur [1].

İlk dəfə muğamı xorda təəcəssüm etdirən bəstəkar “Azad” operasından “Cahargah” xorunda muğam və xor sənətinin dahiyənə sintezinə nail olur, muğam xorunun ilk nümunəsini yaradır.

C.Cahangirov 1947-ci ildə dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin 800 illiyi münasibətilə şairin sözlərinə “Gül camalın” romans-qəzəlini və xor üçün “Qəzəl” əsərini yazmışdır.

C.Cahangirov qarışıq xor və fortepiano üçün yazdığı “Qəzəl”in kompozisiya quruluşunda xor səslərindən müvafiq istifadə edir. Belə ki, hissələr arasında təzadlıq daha aydın göstərmək məqsədilə kənar hissələrdə əsas tematik material soprano və altların partiyalarında verilir. Qəzəlin kulminasiya nöqtəsi molan təzadlı ortya hissədə isə bütün səslərin birgə iştirakı nəzərdə tutulması şərti ilə aparıcı xətt sopranoya tapşırılır, digər səslər (alt, tenor, bas) müşayiətedici funksiya daşıyır. əsərdə xalq musiqisi ilə möhkəm bağlılıq, söz və musiqinin vəhdəti özünü aydın göstərir.

Gözəl melodik qabiliyyətə malik olan, xalqın musiqisini dərinlən hiss edən, ondan böyük ustalığ və fərdiliklə istifadə edən bəstəkar yüksək keyfiyyətli əsərləri ilə bizim milli musiqimizdə, sözsüz, maraqlı və dərin iz qoymuşdur.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda elm və mədəniyyətin inkişafının müasir səviyyəsi, integrasiya prosesləri bütün bilik səviyyələrində yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasının zəruriliyini meydana gətirmişdir. Azərbaycan xalqına məxsus müxtəlif mədəniyyət sahələrinin daim inkişafı, müasir pedaqoji elmiqarşısında və estetik tərbiyəsinin inkişafında, dövrün və zamanın tələblərinə uyğun vacib məsələlərin həll olunmasını zəruri olaraq qarşımıza çıxarır. Azərbaycan musiqi – pedaqoji əhsilin qarşısında duran ciddi məsələlər hər bir musiqi fənninin, o cümlədən də tələbənin peşəkar pedaqoji ustalıq və dirijorluq səviyyəsinə yiyələnməsinə yönəldilmiş dirijorluq fənninin, mənəvi, estetik və tərbiyəvi potensialının üzə çıxarılmasını tələb edirlər.

Təhsildə dövlətimizin siyasətinin məqsədi hərtərəfli biliyə, mədəniyyətə malik olan, xalqını, vətəninə sevən əsl vətəndaşlar yetişdirməkdən ibarətdir. Bunun üçün isə tədris, təlim və tərbiyə işində milli və ümumbəşəri dəyərlər vasitəsilə yeni məzmunlu dərslik və metodikaların yaradılması zəruridir [2, s. 3].

“Dirijorluq” fənninin tədrisi prosesində C.Cahangitovun əsərlərindən istifadə olunur.

C.Cahangirov dirijorluq sənəti haqqında belə deyirdi: “Dirijor olmaq bir çox səbəblərdən aslıdır. Bu səbəblərdən biri-həm nəzəri, həm də praktiki sahədə çox böyük biliklərə malik olmaq zəruriyyətidir. Mən bilərəkdən simfonik və xor dirijorluğunu ayırmıram çünki həm xor, həm orkestrin dirijoruna irəli sürülən tələblər eynidir” [1].

Pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi və təhlili göstərir ki, xor sənətinin mahir bilicisi olan bəstəkarın əsərlərindən tədris prosesində məqsədyönlü şəkildə istifadə olunması tələbələrə dirijorluq bacarığının formalaşması və inkişafına qüvvətli müsbət təsir göstərir.

Ədəbiyyat

1. Axundova G. Azərbaycanın görkəmli dirijorları və xormeysterləri. Dərs vəsaiti. Bakı, ADPU, 2016, 186 s.
2. Dadaşova E., Əliyeva M. Dirijorluq və onun tədrisi metodikası. Bakı, ADPU, 2013, 222 s.
3. Cahangir Cahangirov. Bibliografiya. (tərtib edən T.Məmmədova). M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. Bakı, 2011.
4. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.
5. Rəcəbov O. Ümumtəhsil məktəblərində musiqinin tədrisi və tərbiyəsi metodikası. Bakı, Mütərcim, 2010, 132 s.

İnternet resursları:

www.anl.az

www.musigi-dunya.az

РАСПОЛОЖЕНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ ХОРОВЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЖАХАНГИРА ДЖАХАНГИРОВА В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА “ДИРИЖИРОВАНИЕ”

Магеррамова Сама Башир ызы
Резюме

Народный артист Азербайджана, известный композитор Джахангир Джахангиров (1921-1992) занимает важное место в истории национальной музыкальной культуры. Известные произведения Дж. Джахангирова, написанные в различных жанрах, отличаются актуальностью содержания, искренностью выражения, яркой мелодичностью. Оперы “Азад”, “Судьба Хананды”, поэма “Аразин о тайинда”, “Физули”, Кантаты “Насими”, оратории “Сабир” и др. его вокальные и инструментальные произведения получили высокую оценку как профессиональных музыкантов, так и любителей музыки.

Склонность Ч. Джахангирова к вокальному творчеству, особенно хоровому определяется большим количеством произведений, написанных для хора в его творчестве.

**JAHANGIR JAHANGIROV'S CHORAL WORKS TODRİSİNDÖ OF
“CONDUCTING” SUBJECT LOCATION AND SIGNIFICANCE**

Maharramova Sama Basir
Summary

The unique and brilliant creativity of the People's Artist of Azerbaijan, the outstanding composer Jahangir Jahangir (1921-1992) occupies an important place in the history of national musical culture. The enduring works written by J.Jahangir in various genres are distinguished by the relevance of their content, sincerity of expression, and bright melodism. The operas “Azad”, “Xanandanin taleyi”, the poem “Arazin o tayinda”, the cantatas “Fuzuli”, “Nasimi”, the oratorio “Sabir” and other vocal and instrumental works were performed with great interest by both professional musicians and music lovers.

J.Jahangir's inclination to vocal art, especially choral art, is determined by the large place occupied by works written for choir in his creativity. In this regard, there are wide opportunities for the use of the composer's works in the study of conducting.

Rəyçi: müəllim Tağıyeva G.

GDU-nun “Musiqi fənləri” kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 saylı protokolu

Daxil olma tarixi 28 oktyabr 2024-cü il